

Transcriptie en samenvatting van nr. 3506 uit het Archief van Johan van Oldenbarnevelt in het Nationaal Archief, inv. nr. 3.01.14.

Door: A. Doedens©

Sommier verhael van de gelegenheit der saecken van Suylen ende Westbroeck geleghen int Sticht van Utrecht. Deductie van de deuchdelijcke actie van die van Egmond ende d'ond[e]lich verrijcinc van die van Culenborch ende Rennenborgh tot de selve heerlijcheden hebbende

[Kort rapport over de terechte strijd van de Graven van Egmond tegen de onterechte verrijking van de heren van Culemborg en Rennenberg met het bezit van de heerlijkheden Zuilen en Westbroek.]

Anno 1485 den 22 Martii heeft Eleonora van Borssele, Vrouwe van Sint Martensdyck etc. vercoght ende opgedraghen eryllyck ende erfelyck aen heer Johan here tot Egmont ende haer stadthouder generael van Hollandt, Zeelandt ende Vrieschlandt de heerlijckheit van Suylen ende Westbroeck, met alle de renten, vruchtschappen, profyte ende toebehooren, aen ende eyghen, niet daervan uytgesondert, bekent ende van de kooppeninghe wel ende ten volle voldaeen soo zyne de den lesten penninck met den eersten als blyckt by haeren koopcedulle ende quitune [quitancie] [in dese als boven.

[Op 22 maart 1485 heeft Vrouwe Eleonora van Borssele, Vrouwe van Sint Maartensdijk (in Zeeland) de heerlijkheden Zuilen en Westbroek en alles wat daarbij hoort, overgedragen aan heet Joha van Egmont, de stadhouder van Holland, Zeeland en Friesland. Alle kooppeningen zijn betaald.

Dan allzoo bovengenoemde Vrouwe Eleonora van Borssele doir gebreken haeres lyve [hae]r niet koste aen ende wagen om de opdracht tot Utrecht voir des bischoffs hoff aldaer te doen, allzo hy deser voirss[eyde] heerlickheden leenheer was,

[Vrouwe Eleonora was wegens lichamelijk ongemak niet in staat de overdracht in het hof van de Utrechtse bisschop te doen, haar leenheer.]

Hadde zij gebeden den Eerbaeren Ernst van Traeckenborch, Gotschalck van Winsem, Hendrick van Gendt, Hendrick van Aelendorp ende Alphert Ruysch, leenmannen des bischops van Utrecht over hayre kennisse getuygenisse, opdracht ende overgif[t] die zy aen heer Johan van van Egmont dede, te willen doen, synde dese schriff by haer Vrouwe Eleonora van Borsele onderteckent ende besegelt met een roodt segel met tweeen steecte.

Dese voirs mannen van leene hebben op dese tijt te weten anno 1485 den 22 Marty eene acte onderhandt ende zegel van haer gegeven

[Daarom had ze de leenmannen Ernst van Drakenburgh, Godschalk van Winsem, Hendrik van Gendt, Hendrik van Alendorp en Alfert Ruysch in een andere door haar bezegelde en ondertekende oorkonde als getuigen laten opnemen.]

Daer mede zylieden bekennen als mannen van leenen vanden bischop van Utrecht daerby aen ende over geschreeff is, daertoe versocht ende geboden zynde om oirconde te draeghen van Vrouwe Eleonora van Borssele, Vrouw van Suylen ende Sint Martensdyck, opgedraghen quyt gescholden ende over gegeven heeft voir haerlieden als mannen van leene van de bischop van Utrecht, by haeren gekoren momboir [voogd] der heere van Isselstein die eyenighe [eenighe] heere [te] syn van Suylen ende Westbroeck met allen syne toebehoorten, leen ende eyghen niet daer by uijtghescheyden.

[In aanwezigheid van deze leenmannen van de Utrechtse bisschop had ze de in de eerste oorkonde genoemde overdracht van haar totale bezit in Zuilen en Westbroek door haar voogd, de heer van IJsselstein, effectief laten regelen.]

Met dese twee oirconde voirs[seyd] is heer Jan van Egmondt gecomen by de bisschop van Utrecht als opperste leenheer ende versocht hy daertoe staen ende consent draeghen zoude welcke de bovengemelde heere bisschop hem te doene geweygert ende ontseghet heeft, seggende hem overmits sekere merkelycke saeck van bloets wegghen na bewant niet geleghen en waere.

[Met deze twee oorkondes is Jan van Egmond naar de bisschop van Utrecht gegaan, de opperste leenheer. Die weigerde echter de zaak te beklinden, naar hij zei vanwege een opmerkelijk zaak - een familiekwestie of een geweldsdelict] in zijn gebied begaan.]

Waerop gevolght is dat jaer, dat Jan van Suylen, Gotschalck van Winsem, Gerit van Ryn, Hendrick van Boece. Hendrick van Alendorp ende Alphert Ruysch als leenmannen van bisschop met heer Jan van Egmondt gegaen zyn t Utrecht voor de Domme ter plaetse die men heet de Roodendore, alwaer heer Jan van Egmont haerlieden leenmannen heeft laten sien ende lesen eene besegelde brieff van de bisschop waerby bleek dat de bisschop op hem heer Jan van Egmont weygerde met de heerlyckheden van Suylen ende Westbroeck te belenen ende opdat hy heer Jan van Egmont niet suynich en zoude bevonden worden presenteerden aldaer een groote borse met golde penninghen ende seyde gereet te syn om syne eergewaeden ende andere onkosten te betaelen ende te doen alles wat een goet vassael zijne leenheeren behoort te doen, waervan hy heer Jan van Egmont gebeden heeft aen dese bovengenoemde leenmannen kennisse te willen draeghen ende daarvan haere eere te willen geven regt, byde selve blyckt, zynde van dato 1485 den 24 dagh in maerte met 6. segels besegelt.

[Datzelfde jaar ging Jan van Egmond met Jan van Zuilen, Godschalk van Winsem, Hendrik van Boece, Hendrik van Alendorp en Alfert Ruysch naar de Dom van Utrecht, en daarvoor, bij het rode deurtje, haalde Jan van Egmond een beurs vol gouden munten tevoorschijn om te laten zien dat hij geen kosten wilde sparen, en dat hij alle onkosten wilde betalen en alle protocollaire kleren zou kopen zoals een goed leenman betaamde. Ook dit werd in een met zes zegels gewaarmerkt stuk vastgelegd.]

Waernaer anno 1485 woensdag naer de Paesdagh is Vrouwe Eleonora van Borssele gecompareert voir de west schepenbanke onder den gerechte van Nijenroode ende heeft aldaer de heerlyckheden van Suylen ende Westbroeck aen heer Jan van Egmondt overgegeven met haere gekoren mombaer. Op den selven dagh is de gelijcke overdracht gedaen voir schout ende schepenen van Willis ende van Suylen ende van Themaet.

[Op de woensdag na Pasen 1485 heeft Eleonora in persoon de overdracht van Zuilen en Westbroek aan Van Egmond voor de schepenbank van Nijenrode, in aanwezigheid van haar voogd. Datzelfde gebeurde in Themaet, Zuilen en Wilnis.]

Ende daernaer anno 1497 zijnde biscop Davidt van Bourgongien gestorven ende Frederick geboren merckGrave van Baden int bisdom van Utrecht gesuccedeert, heeft heer Johan van Egmondt aende

sel[ve] voir[seyde] begeeren dat hy hem met de konde genoemt die heerlijkheden van Suylen ende Westbroeck wilde beleenen. Dwelck geschiet is anno 1497 den eersten septembris als by de beleenbrieff blijkt.

[Na de dood van bisschop David van Bourgondië in 1497 heeft zijn opvolger bisschop Frederik van Baden officieel als leenman van de heerlijkheden Zuilen en Westbroek erkend.]

Corts daernaer us eene groote oneenicheijt opgestaen tussen die van Hollandt ende de Stichtsche ende hebben die van Hollandt mety krychsvolck eene poorte vande stadt Utrecht ingenomen genaempt de Weertpoorte die heel groot ende sterck was

[Kort hierna hebben die van Holland en die van Utrecht grote onenigheid gekregen en hebben de Hollanders de grote en sterke Weerdpoort met krijgsvolk bezet.]

Ende heeft heer Johan van Culenborch de partye van die van Hollandt gehouden ende allsoo de heerlijkheyte van Suylen ende Westbroeck leyt buten de Weertpoorte dewelcke die van Hollandt ingenomen hadden ende gewelt inne houden, soo heeft de heer van Culenborgh cond ende de partye van die van Hollandt de heerlijkheden van Suylen ende Westbroeck ingenomen ende ingehouden soo langhe die van Hollandt de Weertpoorte inhielden dat wel 40 jaer duerden.

[Vanuit de Weerdpoort controleerde heer tot de Hollandse partij toegetreden Johan Van Culemborg de heerlijkheden Zuilen en Westbroek. Zolang de Weerdpoort in Hollandse handen was – 40 jaar lang – bestond die situatie.]

Dese troubelen gecesseert zynde, syn die van Egmont wederom gecomen naer haere heerlijkheden toe, ende hebben bevonden dat de heer Van Culemborgh de selve heerlijkheden met syne dochter ten houwelycke gegeven hadde aen de graeff van Rennenbergh.

Dewelcke hoorende van dezelve heerlijkheden van die van Egmont quamen ende zij deselve begosten te ruineeren, versocht van syn schoonvaeder andere goederen , waerop gevolght is van den heer van Culenborch aen syne schoonsone de Grave van Rennenbergh een kenner sael gegeven, belenende hem de voirseyde heerlijkheden van Suylen te garanderen, daervoor te pande settende syne heerlyckheyte van Culenborgh.

[Toen de strijd voorbij was en die van Egmond weer naar hun heerlijkheden wilden komen, ontdekten ze dat de heer van Culemborg deze als bruidsschat voor het huwelijk met de graaf van Rennenberg had geschonken. Toen deze laatste vernam dat de Egmonders dat niet namen en zijn bruidsschat wilden vernielen, wilde hij van zijn schoonvader een andere bruidsschat. Daarop garandeerde de heer van Culemborg zijn schoonzoon formeel het bezit van Zuilen en Westbroek. Daarbij gaf hij zijn eigen heerlijkheid Culemborg als onderpand.]

Ende allsoo de heere van Culenborgh gants geen schijn oft bewys en hadde van eijgendomme der selver heerlijkheden ende die van Egmont begosten te spreken, heeft alle uijt aengewent om eenig pretext van eijgendomme te wegghen te brengen. Ghelijck geschiet is, want allsoo syn by hem onder

eede twee pallinghen [lees: ballingen] van Hollandt wesende de eene het heerschap van Duyvenvoorde, de andere eenen Poelenborgh, hebben deselve gepracticeert, datmen de selve heerlyckeden vande Apt van Oostbroeck (liggende by Utrecht) in een erffplicht aennemen zoude ende de abt alle jaer gene en weder wyen [lees: ryen].

[Omdat de heer van Culemborg geen enkel eigendomsbewijs had van de heerlijkheden, en omdat die van Egmond begonnen te protesteren, heeft hij alles in het werk gesteld om een vervalst eigendomsbewijs in handen te krijgen. Daarvoor heeft hij twee ballingen uit Holland beëdigd [om hem trouw te zijn en te helpen], een zeker heerschap Van Duivenvoorde en een Poelenburgh. Die hebben bedacht dat men de heerlijkheden Zuilen en Westbroek onder de abt van Oostbroeck zou stellen en aan hem erfpacht]plichtig maken.]

Waer de abt sulcx niet willende, lenterden en vreesende die van Egmont ende oock geene titel van eygendomme oijt aent klooster geweest hebbende, ende over sulcx de voirseyde heerlijkheden in erffpacht niet uyt geve en koste vreesende dan syn klooster daeruyt veel ongemacks ontstaen mochte.

[De abt wilde dat niet en talmde, bang als hij was voor die van Egmond. Hij wist ook dat het klooster de heerlijkheden nooit in bezit had gehad. Hij vreesde ook, dat als hij de goederen in erfpacht uit zou gaan geven, dat dat dan voor het klooster veel problemen uit zouden voortvloeiën.]

Dit siende dese twee ballingen van Hollant Duyvenvoorde ende Poelenborgh, hebben valsche erffpachts brieven gefabriceert ende deselve laeten scrijven vande koster van Arleveen ende hebben t segel van t Convent van Oostbroeck laeten naer steken tot Haerlem bye goutsmith aldaer als by de oort in die Saengten ende is Aert Vinck rentmeester van de goederen van Suylen ende Westbroeck mitsgaders de twee ballingen van Hollandt gereijst van Culeborg naar Arleveen, hebben aldaer de valsche erffpachts brieve gelight ende hem de koster van Arleveen deselve betaelt, geleyck zy oock vandaer gereyst zijn naer Haerlem ende hebben het valsche zegel van de Convente van Oostbroeck dat daer naer gesteken was, oock Bilt aen ende met haer genomen, als by de getuijgenisse desselve Aerts Vinck liggende in syn dootbedde blijck, ende oock by vele ende duersche enquesten gedaen voir de raet[ ]sheeren die qamen van Utrecht als oock by de rekeninghe desselve Aerts Vinck rentmeester van Suylen ende Westbroeck in welcke rekeninghe hy t selve vervoirde erffpachtsbrieven segel betaelt heeft, ter rekeninghe brenghen.

[Duivenvoorde en Poelenburgh hebben valse erfpachtbrieven laten fabriceren, door de koster van Aarlanderveen. Daarna lieten ze het zegel van Oostbroeck namaken, en hingen dat aan het vervalste stuk en namen dat mee naar De Bilt. Het bewijs is te vinden in de boekhouding van de rentmeester van Zuilen en Westbroek, die de falsificatie (van de 'kwalijke' erfpachtsbrieven) op zijn sterfbed nog opbiechtte.]

Heeft alsoo voirgenoemde heer Van Ciulenborgh de violente possessie altijd behouden, tot int jaer 1502 de iiiien decembris de Grave van Egmont by requeste geremonstreert heeft inde stadt van

Megchelen aen de artshertoghe Philips van Oostenrijck t gewelt van de heer van Culemborgh hem doende waer, ende versoght dat de heere van Culenborch zoude sommeert worde omme affstant vande selve goederen te doene als blijktt by de commissie als boven in dat als boven. Dan heeft de bovenghenoemde heer van Culemborgh hem altijt weten t excuseeren ende is de violente possessie blijven behoudende.

[In 1502 is Egmond naar aartshertog Philips de Schone in Mechelen gegaan, om de rechtsschending van de heer Van Culemborgh aan de kaak te stellen en hem op te dragen zijn onwettige bezit op te geven. Culemborgh echter heeft zich weten te excuseren en bleef in het bezit van de twee heerlijkheden.]

Anno 1542 de 5^e decembris heeft de Grave Lamorael van Egmont van keyser Karel verleene van Suylen ende Westbroeck wegens per procuratorem [bij volmacht] daertoe van Keyserlijcke Majesteit octroy hebbende. Des niettegenstaende heeft de Grave van Culenborch ende Grave van Rennenborgh altyt in syne violente possessie gebleven ende syn die van Egmont met hen getreden in reghte, [en hebben] wederomme soo verre geprocedeert is dat hair inde duerste getuyghen geleyt ende angifte gedaen syn ende de zaecke voir den Hove van Utrecht in staete van wijste [gewijsde] gebragt is

[Op 5 december 1542 kreeg graaf Lamoraal van Egmond bij officiële acte de beide heerlijkheden van keizer Karel V terug. Culemborgh en Rennenberg gaven het onterechte feitelijke bezit van hun heerlijkheden echter niet op. Er volgden juridische procedures voor het Hof van Utrecht, getuigen werden gehoord waarop het hof een rechterlijke uitspraak zou kunnen doen.]

Middeler tyt syn dese troubelente tyden opgekomen ende is de Grave van Rennenborch komen te vertrecken, hebben alsoo de heeren Staeten van Utrecht deselve heerlycheden geannoteerd soo ten regarde van die van Rennenborgh als van die van Egmont.

[Intussen was de Opstand echter begonnen (in 1568) en had Utrecht zich in 1577/8 losgemaakt van de Spaanse overheersing. Rennenberg vertrok. De Utrechtse Staten noteerden de aanspraken van zowel Renneberg als Egmond op de heerlijkheden Zuilen en Westbroek.]

Ende alsoo daer dry vande dochteren van Egmondt hier te lande gecomen waren, hebben requeste overgegeven aende heeren Staten van Utrecht, ten eynde myne heeren de Staeten voirsseyd haerlieden souden willen de goederen van Suylen ende Westbroeck laeten beliven tot haerlieden alimentatie, twelck haerlieden doir groot intercessie geconsenteert is, ende hebben dijenvolgende dieselve goederen beseten ende vande inkomsten geleeft ende syn daernaer twee vande voirs[seyde] susteren komen t overlyden ende is graeff Lamoraal van Egmondt doir de doot syns broeders Philips komen te worden outste sone van de luyden van Egmont ende heeft syne suster Satina van Egmont dewelcke van de dry (die hier te lande waeren) over gebleven was de heerlijckheden van Beyrelandt gegeven ende geschonken mits dat zy hem de heerlijcheden van Suylen ende Westbroeck soude inruymen en reste ende reliquia doen vande vier jaeren vruchte nutsinghen vande graefschap van Egmondt als geschiet is.

[Drie dochters van Lamoraal II zijn naar het gewest Utrecht gekomen. Die hebben de Staten van Utrecht gevraagd, of ze de goederen van Zuilen en Westbroeck mochten gebruiken voor hun levensonderhoud. Dat is na tussenkomst van hogerhand toegestaan. Nadat twee van deze drie vrouwen overleden waren, en Lamoraal II na de dood van zijn broer Philips (de oudste zoon van Lamoraal I) in 1590 hoofd van de familie geworden. Hij gaf zijn zuster Satina de heerlijkheden van Beierland, op voorwaarde dat ze uit Zuilen en Westbroeck zou vertrekken, en hem de vier jaren vruchtgebruik van de goederen van het graafschap vergoedde.]

Ende heeft de Grave van Egmondt dese heerlickheden van Suylen ende Westbroeck in besit genomen ende is het proces hangende voir de hove van Utrecht tusschen die van Egmont ende Rennenborgh soo ongedecideert blyven hangen. Middeler tyt syn de heeren Staeten van Utrecht gekomen seggende te representeeren de abt van Oostbroeck ende hebben die van Egmont in reghit geroepen seggende allsoo dese goederen ter erffplicht waeren van de Convente van Oostbroeck ende erffplicht in lange jaeren niet betaelt en was ende allsoo versuijmt, dat daromme de heerlijckheden aen de Convente vervallen waeren..

[Aanvankelijk kon Lamoraal II de heerlijkheden in bezit nemen, maar in het geschil tussen Egmond en Rennenberg was nog steeds niet door het Hof van Utrecht beslist. Intussen wierpen de Staten van Utrecht zich op als vertegenwoordigers van de abt van Oostbroeck (de abdij werd in 1580/1 gesloopt.) omdat de erfpacht niet betaald was, vielen Zuilen en Westbroeck in handen van Oostbroeck, lees de Staten zelf. Egmond was feitelijk onteigend.]

Waertegen men heeft moeten formeel proces sustineren dit noch is hangen ende voir Jacques de Cocquinde beneerstiget is geweest eenighe jaeren.

[Dat moest nog wel in een formeel proces worden vastgelegd, dat hangt nog en is deze zaak is een paar jaar behartigd door Jacques de Cocquinde.]

T is nu allsoo dat Graeff Lamorael van Egmont dickwils gelt van doene hebbende Jacques de Cocquinde dickwils daeromme aengesproken heeft ende gepresenteert de heerlijckheden van Suylen ende Westbroeck te vercoopen, dwelck hy niet en vermoghte te doen als hem synde by de heeren Staten van Utrecht verboden, int gene vant besit. Jacques de Cocquinde nemende op dese zaecken eenighe consultatie van de familis advocaeten, bevonde van de Grave van Egmont de heerlijckheden van Suylen ende Westbroeck niet vercoopen te moghen als synde hem geinterdiceert van de heeren Staeten van Utrecht ende oock dry dat die palling waeren in processe, maer vermoghten wel syne actie ende gerechtichheijt die hy daertoe hadde oft vercrijghen mochte te vercoopen ende te transporteeren,

[Graaf Lamoraal van Egmond had echter geld nodig en steld Jacques de Cocquinde daaromdikwijls voor de heerlijkheden Zuilen en Westbroeck dan maar te verkopen. Die zocht het uit en overlegde met de advocaten van de twee partijen, maar moest vaststellen dat EDgmond het recht niet had te verkopen, omdat de staten van Utrecht hem dat verboden hadden. Hij mocht wel zijn aanspraken verkopen.]

Gelijck hy gedaen heeft anno 1602 den 20ste augusti met syne handt ende segel, bekennde daerop ontfangen te hebben de somme van 17.000 van 20 stuijvers de gulden guldenen ende de reste tot 40.000 guldenen toe souden hem betaelt worden soo haest die behoerlicke leveringhe ende opdelingh van de selve heerlickheden ende landen soude gedaen syn, bedraegen de selve restte 23000 guldenen.

[Dat is ook gebeurd op 20 augustus 1602. De Cocquinde was, blijkt hierna, tussenpersoon. De complete afkoopsom, zo werd bij contract bepaald, was 40.000 gulden, waarvan 17.000 werden betaald. De rest, 23.000 gulden zou door de andere partij, graaf Karel van Hoogstraten betaald worden als Lamoraal II van Egmond kon 'leveren', na de uitspraak van het Hof van Utrecht te zijnen gunste.]

Ende allsoo brieven genoemt de heere Lamoraal Grave van Egmont etc. de processe welcke [zijn] eygheste goederen waeren niet eerst konnen aff doen ende heeft oock consequentelijck de selve goederen niet konnen leveren, is allsoo dit contractt soo blijven staen tot anno 1610.

Die 14de der maent july [1610] heeft het bovengemelde heere Lamoral Grave van Egmont gelieft reste sijne actie (aen Jaques de Coquinde anno 1602 verkoght) toch eenmaal aen syne vriend den Grave van Hoogstraeten te vercoopen, geen regard nemende op de vercoopinghe lang van tevoren met Cocquinde gedaen. Est pra[e]misse qui potior tempore sit potior Juve, hopet Cocquinde dat de tweede vercoopinghe anno 1610 geschiet hem niet schaedelijcken zal syn ofte int minste en zal konnen preiudiceeren.

[Omdat de eigendoms kwestie maar niet geregeld werd, en de verkoop van Zuilen en Weestbroek daarom niet definitief afgehandeld kon worden, werd het contract tot het jaar 1610 niet afgehandeld. Op 14 juli 1610 echter verkocht Lamoraal II van Egmond het restant van zijn aanspraak alsnog aan 'zijn vriend', graaf Karel van Lalaing van Hoogstraten, verwant van de Culemborgs en de Rennenbergs. Daarbij werd geen rekening gehouden met het eerste contract waarbij Cocquinde de tussenpersoon was. 'Hij die de eerste rechten heeft, heeft de sterkste claim', wordt aan het eind van het rapport in een andere hand toegevoegd, met als laatste zin een opmerking – kennelijk van de tussenpersoon Cocquinde - dat deze laatste hoopt dat deze tweede verkoop niet schadelijk zal uitpakken. Een bedrag wordt niet meer genoemd, vermoedelijk is de totale verkoopsom 40.000 gulden gebleven: zo werden Zuilen en Westbroek verkocht voor een som van bijna 650.000 euro aan koopkracht nu ... .]

Anne Doedens, augustus 2019.

